

Критерії оцінки бідності працюючого населення в Україні

С. МЕЛЬНИК,
кандидат економічних наук
Н. ГАЄВСЬКА
Науково-дослідний інститут соціально-трудових відносин
м. Луганськ

Розглянуто основні підходи до розуміння та визначення межі бідності, визначено можливість їх використання для встановлення межі бідності працюючого населення. Запропоновано критерії оцінки бідності працюючих у контексті якісних рівнів малозабезпеченості цієї категорії населення.

Рассмотрены основные подходы к пониманию и определению черты бедности, дана оценка возможности их использования для определения порога бедности работающего населения. Предложены критерии оценки бедности работающих в контексте качественных уровней малообеспеченности данной категории населения.

Main approaches to understanding and determination of limit of poverty have been considered. The assessment of their usage for determination of limit of poverty of working population have been given. A criterion of evaluation of poverty of working people in context of qualitative levels of insufficient provision of this category of population has been offered.

Ключові слова: бідність працюючого населення, межа бідності, прожитковий мінімум, регіон, заробітна плата.

Постановка проблеми та її актуальність. Визначення ефективних заходів державної політики для подолання бідності вимагає структурованого вивчення проблеми бідності за основними соціально-демографічними групами населення, які мають ризик потрапити до категорії бідних.

Необхідно зазначити, що в структурі бідності українського суспільства лівова частка припадає на зайнятих осіб, що дає підстави стверджувати про бідність саме працюючих як про поширене явище. Феномен бідності зайнятих є однією із найганебніших соціально-економічних характеристик для будь-якого суспільства, оскільки відтворення робочої сили – це запорука стабільного розвитку країни. Відповідна категорія громадян забезпечує своєю працею сталий інноваційний розвиток держави, стимулює зростання її економіки, що дає можливість підвищити загальний добробут населення, рівень та якість його життя, сприяє людському розвитку. У свою чергу, працездатність, мотивація до праці та її ефективність визначаються рівнем достатку самих працюючих. Бідність цієї категорії виявляє комплексний негативний вплив на суспільство, створює перепони на шляху до сталого соціально-економічного розвитку. З огляду на зазначене вище, вивчення бідності працюючого населення є вкрай актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблемі бідності працюючого населення присвячені численні праці як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, серед яких особливої уваги заслуго-

вують праці Т. Ю. Богомолової, В. І. Добренькова, І. І. Думової, А. М. Колота, Е. М. Лібанової, П. П. Мазурок, С. В. Мельник, І. Г. Мельник, О. О. Разумової, Н. М. Римашевської, Б. Г. Тукумцева, Г. І. Чепурко, Л. М. Черенко, М. О. Ягодкіної та ін. Більшість робіт цих авторів містить загальні положення щодо існування бідності зайнятих і окремих причин поширення бідності серед економічно активної категорії населення. Натомість, серед управлінців і науковців ще не сформовано чіткого розуміння поняття «бідність працюючого населення», не розроблено критеріїв ідентифікації цієї частки бідних громадян, відсутня оцінка масштабів та особливостей поширення цього соціально-економічного явища в Україні, зокрема в регіональному розрізі, що має вкрай важливе значення в умовах посилення розшарування працівників за розміром доходів від трудової діяльності.

Усе це створює перепони на шляху розробки ефективних заходів щодо подолання бідності серед працюючого населення. Саме тому, **метою** цієї статті є визначення критеріїв зарахування осіб, зайнятих суспільно корисною працею, до категорії бідних для оцінки бідності працюючого населення в Україні.

Виклад основного матеріалу. В Україні вибір критерію віднесення до категорії бідних, у тому числі й працюючих бідних, є дуже складним завданням, пов'язаним із визначенням та розрахунком системи показників. Кількісна оцінка бідності населення (що не передбачає окремого дослідження бідності працюючих, а охоплює всі категорії бідного населення) ґрунтується на даних вибіркового обстеження домо-

господарств відповідно до Методики комплексної оцінки бідності (далі – МКОБ), яку було розроблено у 2001 р. на виконання Комплексної програми забезпечення реалізації Стратегії подолання бідності (затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 21.12.2001 р. за №1712) для аналізу показників бідності. Головним показником кількісної оцінки бідності, зокрема й працюючого населення, виступає межа (поріг) бідності. За МКОБ, *межа бідності* – це рівень доходу¹, нижче від якого не є можливим задоволення основних потреб. Вартісне значення межі бідності є критерієм для віднесення населення до категорії бідних².

У міжнародній практиці існує три основних підходи до розуміння та визначення межі бідності: суб'єктивний, відносний та абсолютний.

➤ Сутність першого (суб'єктивного) полягає у виокремленні бідних на основі самооцінювання. Відповідно до цього підходу, до категорії бідних належать особи, які відчувають, що не мають необхідних доходів або ресурсів, щоб забезпечити собі достатній, на їх думку, рівень життя, властивий суспільству³.

➤ Відносний підхід розглядає бідність як причину нерівності. У рамках цієї концепції у визначенні відносної межі бідності використовується певна частина (що визначається на національному рівні) середнього (медіанного) особистого доходу (витрат). Так, людина або сім'я вважається бідною в тому випадку, якщо кошти, які вони мають, не дозволяють їм вести спосіб життя, притаманний тому класові, в якому вони живуть⁴.

➤ Концепція абсолютної бідності визначає критерій бідності на основі мінімальних споживчих потреб. Вартісна величина (у грошовій формі) набору благ, необхідних для задоволення основних потреб на мінімальному рівні, називається бюджетом прожиткового мінімуму, або бюджетом мінімальних потреб. Саме розмір прожиткового мінімуму (далі – ПМ) визначає абсолютний поріг бідності. Згідно з цією концепцією, до бідних належать особи, які мають менше, ніж об'єктивно встановлений абсолютний мінімум ресурсів, необхідних для задоволення фізіологічних та основних соціально-культурних потреб⁵.

Маємо констатувати те, що жоден із цих підходів не є універсальним та має як переваги, так і недоліки. Доцільність використання тієї або іншої концепції

визначається залежно від мети дослідження бідності. Відповідно до наведених характеристик кожного з підходів слід зважити можливість їх використання для встановлення межі бідності працюючого населення під час дослідження масштабів, структури тощо цього соціально-економічного явища в країні.

Використання в Україні суб'єктивного підходу для встановлення критерію зарахування до категорії бідних працюючих є сумнівним. Ґрунтування цього підходу на поглядах окремих індивідів (осіб) відносно їх уявлень про стандарти та спосіб життя не дає зовнішнього уявлення про предмет дослідження (бідність зайнятих). Така методика лише відбиває розбіжності між індивідуальними прагненнями суб'єктів та можливостями їх задоволення. Відповідно, суб'єктивну концепцію можна використовувати як допоміжну для коригування критерію бідності працюючого населення.

Визначення межі бідності працюючих в Україні на основі відносного підходу, а саме на рівні 75,0% медіанного рівня витрат у розрахунку на одного умовного дорослого (за яким встановлено національну межу бідності), за сучасного рівня вивченості та розробленості цього питання є вкрай проблематичним, оскільки використання цієї концепції для встановлення критерію визначення бідності працюючих передбачає вирішення проблем розробки та апробації методології інтерв'ювання працюючих громадян, організації та проведення соціологічного опитування відповідної категорії населення в масштабах України.

До того ж, на думку окремих науковців, яку поділяють і автори статті, використання такого підходу є неефективним у державах із низьким рівнем та суттєвим розшаруванням доходів населення (зокрема і в Україні), оскільки не відповідає реальним інтересам та потребам людей⁶. Крім того, аналіз досвіду країн Європи щодо встановлення порогу бідності свідчить про те, що до середини 50-х рр. ХХ ст. до категорії бідних європейці відносили тих, хто має доходи, нижче ПМ. Лише після того, як мінімальна оплата праці робітників у більшості цих країн «відірвалася» від ПМ, до бідних стали відносити тих, хто має доходи, розмір яких менше 40–50% від середнього доходу в країні⁶. Тобто європейські країни перейшли від абсолютного підходу встановлення межі бідності до відносного лише після подолання абсолютної бідності серед населення, на що слід звернути увагу вітчизняним фахівцям та управлінцям.

¹ За МКОБ на теперішній час застосування показника витрат, а не доходів, є більш доцільним. Це обумовлено поширеністю незареєстрованої діяльності, внаслідок чого доходи не відзеркалюють фактичний рівень життя переважної більшості населення України.

² Методика комплексної оцінки бідності // Наказ Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Державного комітету статистики України, Національної академії наук України від 05.04.2002 р. № 171/238/100/149/2нд

³ Разумов А. А. Бедность в современной России / А. А. Разумов, М. А. Ягодкина – М. : Формула права, 2007. – С. 15.

⁴ Новікова Т. В. Бідність в Україні / Т. В. Новікова. – Режим доступу: <http://cpr.org.ua/?pr=&id=413>.

⁵ Бібліотечка голови профспілкового комітету № 1 (109). Прожитковий мінімум (методика розрахунку та напрями вдосконалення). – К. : "Профінформ" ФПУ, 2009. – С. 33.

⁶ Бідність: український варіант // Профспілкові вісті – 2009. – № 41 (503). – С. 8.

Абсолютний підхід встановлення межі бідності, зокрема й для працюючого населення, також має свої недоліки. Небезпека цього підходу⁷ полягає в неможливості врахування так званих «тіньових» доходів, що забезпечує населенню нелегальні додаткові джерела доходу (неформальна зайнятість, заробітна плата «в конвертах», незареєстроване особисте підсобне господарство тощо). Натомість за міжнародними стандартами аналіз доходів як важливого показника життєвого рівня населення повинен включати всі без виключення види грошових і натуральних надходжень, незалежно від їхніх джерел⁸.

«Тіньові» доходи як найважливіша складова «тіньової» економіки притаманні всім країнам світу, незалежно від моделі й рівня їх соціально-економічного розвитку. У контексті аналізу рівня життя населення, у тому числі й працюючого, слід зазначити, що характерною особливістю ситуації, яка склалася в Україні, є динамічне поширення «тіньової» економіки. Вона ламає всі уявлення про характер утворення, розподілу й перерозподілу доходів різних суспільних верств і населення загалом⁹. В умовах частих стагнаційних процесів економіки країни, що породжує низку негативних соціально-економічних явищ (підвищення рівня безробіття, вимушена неповна зайнятість, зростання заборгованості з виплати заробітної плати тощо), процеси «тінізації» економіки інтенсифікуються. Це ще більше ускладнює оцінку реальних масштабів поширення в Україні бідності серед працюючих.

Вплив приховуваних доходів можна вирахувати, якщо встановлювати межі бідності працюючих за допомогою відносного підходу. Однак це потребує, як було зазначено вище, проведення додаткових вибіркового соціологічних обстежень домогосподарств (у складі яких обов'язково є працюючі члени), витрат часу, коштів тощо. Разом із тим, відзначимо, що жодне дослідження, навіть в економічно розвинутих країнах, не охоплює дійсно багаті верстви населення, тому що найзаможніші сім'ї (у тому числі й в Україні, особливо за наявності в них доходів «тіньового» або кримінального походження) відмовляються від участі в обстеженні. Аргументом на користь цієї тези є значно вища

питома вага тих, хто відмовився від участі в дослідженні серед мешканців м. Києва (53,4% проти 21,3% в країні в цілому)⁸.

Таким чином, виявлення дійсного розміру «тіньових» доходів населення, зокрема й зайнятого, є досить складною методологічною проблемою. В аналізі «тіньової» складової рівня життя працюючого населення особливо важливим є проведення глибоких і комплексних наукових досліджень впливу феномена «тінізації» економіки на рівень життя⁹. На основі викладеного встановлення межі бідності працюючих з урахуванням усіх видів грошових і натуральних доходів, зокрема «тіньових», на сучасному етапі є проблематичним.

Недолік абсолютної концепції класифікації працюючого населення за ознакою бідності полягає також у певному нав'язуванні системи цінностей як стосовно вибору між окремими товарами та послугами, так і щодо способу життя в цілому. Визначення нормативу так званих фундаментальних потреб відображає більше позицію урядовців або уявлення науковців і може не збігатися з цінностями суспільної групи чи бажаннями окремої людини¹⁰.

Між іншим, недоліки визначення набору потреб можуть бути ліквідовані на методологічному рівні шляхом їх коригування на основі соціологічного дослідження відповідної категорії населення або завдяки іншим заходам. Критерій визначення бідних серед працюючих, заснований на Концепції абсолютної бідності, враховує національні особливості, умови та спосіб життя населення; особливості клімату (додаткові статті витрат на зимовий одяг, опалення тощо), соціальні й демографічні характеристики досліджуваної категорії населення. Він є зіставним відносно розмірів заробітної плати (доходів) і дозволяє об'єктивно оцінити бідність працюючих у галузевому та регіональному розрізі, виявити динаміку формування та поширення бідності працюючого населення тощо. До того ж, для міжнародних зіставлень, а також у країнах колишнього СРСР, зокрема в Казахстані, Республіці Білорусь, Російській Федерації (де проблема бідності працюючих також вкрай актуальна), поріг бідності працюючого населення визначається, ґрунтуючись на абсолютному підході.

З огляду на викладене вище, вважаємо, що в Україні найбільш прийнятним для встановлення критерію оцінки бідності працюючих є абсолютний підхід. Крім того, в Україні ПМ виступає єдиним науко-

⁷ Згідно із Законом України «Про прожитковий мінімум», ПМ в Україні визначається нормативним методом у розрахунок на одну особу на місяць, а також окремо для тих, хто відноситься до основних соціальних і демографічних груп населення. При нормативному методі визначені науково обґрунтовані норми мінімального споживання – необхідні людині норми харчування, одягу, предметів культурно-побутового призначення, комунальних послуг.

⁸ Звіт про науково-дослідну роботу "Узагальнення досвіду становлення середнього класу". [№ держреєстрації 0104U005216] – ДУ НДІ СТВ: Луганськ, 2004. – 60 с.

⁹ Мандибура В. Тіньова складова життєвого рівня населення України / В. Мандибура // Україна: аспекти праці. – 1999. – № 8. – С. 32–38.

¹⁰ Рівень життя населення України. / НАН України Ін-т демографії та соц. дослідж. Держ. ком. статистики України За ред. Л. М. Черненко. – К.: ТОВ «Видавництво "Консультант"», 2006. – 428 с.

во обґрунтованим та офіційно визнаним на державно-му рівні показником вартісної величини рівня життя людини (хоча й мінімально допустимого).

Однак, на нашу думку, для України використання розміру ПМ як межі бідності працюючого населення буде містити суттєву похибку оцінки масштабів поширення бідності працюючих, оскільки розрахунок ПМ в Україні має певні методологічні недоліки, а саме:

- перелік наборів фізіологічних та основних соціально-культурних потреб для особи працездатного віку, які визначають розмір її ПМ, не враховує (як цього вимагають зміни сучасного способу життя) витрати на купівлю або оренду житла, мобільний зв'язок, платні послуги з охорони здоров'я, освіти тощо;

- розмір офіційно встановленого ПМ залишається стабільно нижчим фактичного розміру ПМ¹¹ (далі – фПМ). Так, згідно із Законом України «Про Державний бюджет України на 2011 р.» розмір ПМ у I кварталі 2011 р. у розрахунку на одну працездатну особу було встановлено на рівні 941,0 грн., тоді як фПМ, за офіційними даними Міністерства соціальної політики України, за цінами січня 2011 р. для цієї категорії населення склав 1104,0 грн.¹²

Відповідно, використання розміру ПМ як межі бідності працюючого населення України зумовлює недооцінку реальних масштабів поширення бідності серед працюючого населення.

Водночас, неможливість урахування «тіньових» доходів працюючого населення в умовах поширеності в Україні діяльності в цьому секторі економіки виправдовує встановлення межі бідності працюючого на рівні ПМ. Ці недоліки визначають похибку оцінки бідності працюючого населення в бік завищення кількісних показників цього соціально-економічного явища.

Тому, на нашу думку, оцінку бідності працюючого населення доцільно диференціювати за різними рівнями малозабезпеченості працюючого населення. Це дозволить адекватно оцінювати матеріальне становище працюючої частки населення й дослідити, зокрема, масштаби поширеності бідності серед досліджуваної категорії населення. Авторами пропонується виділити три якісні рівні малозабезпеченості працюючих людей в Україні:

I – рівень бідності працюючих (найнижчий рівень у структурі малозабезпеченості). На рівні бідності пра-

цюючих розмір доходу, отриманого зайнятою особою, дозволяє без зусиль задовольнити її фізіологічні та деякі соціально-культурні потреби, однак задоволення останніх повним обсягом недоступне. Існування людини на цьому рівні споживання тривалий час неможливе та часто призводить до деградації особистості. За основу встановлення межі бідності працюючих слугує показник 1,00 ПМ. Відповідно, зайняті особи, які отримують дохід від трудової діяльності нижче або на рівні 1,00 ПМ, складають категорію бідних працюючих.

II – рівень низької оплати праці працюючих (середній рівень у структурі малозабезпеченості). На цьому рівні розмір доходу, отриманого працюючою особою, дозволяє задовольнити її основні соціально-культурні потреби, але задоволення більш високих і складних потреб (професійне навчання, перекваліфікація, отримання якісних медичних послуг тощо) є недоступним. Критерій визначення переходу від категорії бідних працюючих до категорії низькооплачуваних працюючих пропонується встановити в межах 1,01–1,50 ПМ. Працівники з доходом від трудової діяльності на цьому рівні малозабезпеченості формують категорію низькооплачуваних працівників. Слід зазначити, що ПМ для працездатних осіб щільно пов'язаний із показником мінімальної заробітної плати (далі – МЗП), що виступає соціальним нормативом встановлення найнижчого рівня оплати праці. Згідно з вимогами Європейської соціальної хартії, співвідношення МЗП та ПМ повинно складати не менше 2,5:1,¹³ У зв'язку з обмеженими можливостями Державного бюджету України вітчизняні науковці дотримуються думки, що це співвідношення в Україні нині має перебувати в межах 1,5–2,0 ПМ¹⁴. Саме ці коефіцієнти слугували базисом для вставлення III рівня малозабезпеченості працюючих на основі ПМ.

III – рівень помірно низької оплати праці працюючих (найвищий рівень у структурі малозабезпеченості). На рівні помірно низької оплати праці зайнята особа здатна помірно задовольнити свої основні, у тому числі більш високі та складні, соціально-культурні потреби. При цьому працююча особа може забезпечити собі належний спосіб життя, який хоча й значно нижче середнього, однак достатньо високий, щоб не дозволити людині деградувати, «опуститися на соціальне дно»¹⁵. Проте працююча особа не може дозволити собі купівлю житла, особистого транспорту, сучасної побутової та електронної техніки тощо.

¹¹ У ст. 5 Закону України «Про прожитковий мінімум» зазначено: "Для спостереження за динамікою рівня життя в Україні на основі статистичних даних про рівень споживчих цін спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі праці та соціальної політики розраховує щомісяця фактичний розмір прожиткового мінімуму на одну особу, а також окремо для тих, хто відноситься до основних соціальних і демографічних груп населення".

¹² За даними Міністерства соціальної політики України. –

Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=124571&cat_id=35829.

¹³ Жуковська А. Ю. Соціальні стандарти у сфері доходів населення та проблематика їх запровадження в Україні / А. Ю. Жуковська // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 11 (101). – С. 184.

¹⁴ Горловський Р. Мінімальна заробітна плата як інструмент мотивації праці / Р. Горловський // Україна: аспекти праці. – 2003. – № 1. – С. 47.

Для сучасного етапу соціально-економічного розвитку України це є типовою проблемною особливістю рівня життя українського суспільства. Вирішення проблеми доступності зазначених потреб для населення, зокрема й працюючого, є можливим лише шляхом розробки та реалізації відповідних заходів і соціальних програм на рівні органів законодавчої влади. Межу цього рівня малозабезпеченості працюючих, відповідно до аргументів, наведених вище, пропонується визначити показником 1,51–2,00 ПМ. Працівники з розміром доходу від трудової діяльності на цьому рівні малозабезпеченості формують категорію помірно низькооплачуваних працівників.

У питаннях вивчення бідності серед працюючих у контексті стану малозабезпеченості в Україні зазначений вище поріг бідності працюючого населення, встановлений на базі ПМ, є найбільш прийнятним наразі. Запропонований критерій визначення межі бідності працюючого населення відповідає також трьом основним об'єктивним критеріям встановлення офіційної межі бідності, визначеним за оцінкою експертів Агентства США з міжнародного розвитку¹⁶:

– по-перше, встановлена межа бідності працюючого населення дозволяє незможним задовольнити свої мінімальні потреби в продуктах харчування, інакше цій категорії громадян загрожуватиме ризик недоїдання;

– по-друге, критерій віднесення працюючого населення до категорії бідного є фінансово виправданою величиною, бо її офіційне прийняття накладає на

уряд фінансові зобов'язання перед тими працюючими громадянами, чий дохід є меншими за межу бідності працюючого населення;

– по-третє, такий критерій визначено з урахуванням прийнятного для країни життєвого рівня, що передбачає, крім задоволення фізіологічних потреб у харчуванні, також і споживання інших товарів та послуг.

Відповідно до запропонованих рівнів малозабезпеченості нами було розраховано межі віднесення до категорій бідних працюючих, низькооплачуваних працівників та помірно низькооплачуваних працівників за станом на 2010 р. (табл. 1), а у зіставленні з наявними матеріалами статистичної звітності розраховано частку малозабезпечених працівників (у тому числі й бідних) у загальній чисельності зайнятих осіб. Так, за оцінками бідності працюючого населення в контексті якісних рівнів малозабезпеченості за абсолютними критеріями було отримано кількісні показники бідності працюючих в розрізі регіонів України (рис. 1).

Аналіз рівнів малозабезпеченості працюючого населення в Україні вказує на те, що досить значна частка працюючого населення отримує низький дохід від трудової діяльності. За станом на 2010 р. питома вага осіб, яких можна ідентифікувати як малозабезпечених, складала 44,8% від загальної чисельності зайнятих, що в абсолютному значенні складає 4502,3 тис. осіб. Це вкрай високі показники малозабезпеченості населення. При цьому, регіональна амплітуда коливань за часткою малозабезпечених

Таблиця 1

Індикатори кількісної оцінки бідності працюючого населення в контексті рівнів малозабезпеченості за станом на 2010 р.

(грн.)

№ з/п	Рівні малозабезпеченості працюючих	Категорії малозабезпечених працівників	Розрахункова формула	Межа	
				запропонована	використана згідно із даними статистичної звітності
1	Рівень бідності працюючих	Бідні працюючі	$0,01 - 1,00 \cdot \text{ПМ}$	922,0	922,0
2	Рівень низької оплати праці працівників	Низькооплачувані працівники	$1,01 - 1,50 \cdot \text{ПМ}$	1383,0	1250,0
3	Рівень помірно низької оплати праці працівників	Помірно низькооплачувані працівники	$1,51 - 2,00 \cdot \text{ПМ}$	1844,0	1750,0

¹⁵ Добренєков В. И. Социология: в 3 томах: 2 том. Социальная стратификация и мобильность / В. И. Добренєков, А. И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 536 с. – Режим доступу: <http://lib.socio.msu.ru/1/library>

¹⁶ Гнибіденко І. Організаційно-правові аспекти подолання бідності в Україні / І. Гнибіденко // Україна: аспекти праці. – 1997. – № 7. – С. 29.

Рис. 1. Розподіл працюючого населення за якісними рівнями малозабезпеченості (% до облікової чисельності штатних працівників) за регіонами України станом на 2010 р.

у структурі зайнятого населення складала від 36,2% у м. Києві до 55,5% у Чернігівській області.

Кількісні показники оцінки досліджуваного явища за станом на 2010 р. свідчать про суттєву неоднорідність та диференціацію регіонів України за якісними рівнями малозабезпеченості працюючого населення. Так, найвищими показниками бідності працюючого населення характеризувалися Волинська (12,6%), Чернігівська (11,5%) та Вінницька (10,7%) області. Найменша частка бідних працюючих була у м. Києва (3,8%), Донецькій (4,5%) та Луганській (4,9%) областях. До регіонів України з найвищим рівнем низької оплати праці працюючих за станом на 2010 р. відносилися Київська, Чернігівська та Одеська області, де частка низькооплачуваних працівників складала 23,8, 23,5 та 23,2%, відповідно. Натомість, найменший рівень низької оплати праці працівників був у Донецькій (15,2%), Луганській (17,6%) та Закарпатській (18,2%) областях. Лідерами за рівнем помірно низької оплати праці працівників за станом на 2010 р. були Черкаська (21,2%), Херсонська (21,1%) та Чернігівська (20,8%) області, тоді як найменшою частка працівників із помірно низькою оплатою праці була у м. Києві (13,3%), Дніпропетровській (15,8%) та Запорізькій (16,5%) областях.

Зазначимо, що регіональний розподіл частки малозабезпечених працівників фактично збігається з відмінностями в

господарській спеціалізації територіально-адміністративних одиниць України, що пов'язуються з відповідною диференціацією рівнів оплати праці. Наявність суттєвих диспропорцій працюючого населення за рівнем доходу від трудової діяльності, безперечно, серйозно ускладнює забезпечення національних стандартів рівня життя населення в окремих регіонах та гальмує процеси подолання бідності, зокрема й серед працюючого населення.

Висновки. Відсутність офіційно визначених специфічних критеріїв віднесення працюючого населення до категорії бідних гальмує процес «викорінення» цього ганебного явища в українському суспільстві, що негативно позначається на загальному соціально-економічному розвитку країни. Запропоновані та обґрунтовані в цій статті критерії оцінки бідності працюючого населення в контексті якісних рівнів малозабезпеченості є фінансово аргументованими та дають можливість адекватно виявити чисельність бідних працівників, оцінити рівень їх малозабезпеченості, визначити особливості поширення бідності серед зайнятих у розрізі регіонів, а також видів економічної діяльності. Практичне застосування цих критеріїв оцінки сприятиме підвищенню ефективності державної політики стосовно подолання бідності працюючого населення.